
Shrikshetrasudhanidhi Jagannathatattvam- Darshanika Samalochanatmakam
Shodhaprarupyam

శ్రీక్షేత్రసుధానిధి జగన్నాథతత్త్వమ్-
దార్శనికసమాలోచనాత్మకశోధప్రారూప్యమ్

Document Information

Text title : Jagannathatattvam Shodhaprarupyam

File name : jagannAthatattvamshodhprArUpyam.itx

Category : misc, article, pradIptakumArananda

Location : doc_z_misc_general

Author : (Copyright) Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orissa pknanda65 at gmail.com

Transliterated by : Pradipta Kumar Nanda pknanda65 at gmail.com

Proofread by : Pradipta Kumar Nanda

Description/comments : shrIkShetrasudhAnidhau pratipAditaM jagannAthatattvamekaM
dArshanikasamAlochanAtmakashodhprArUpyam

Acknowledge-Permission: (Copyright) Pradipta Kumar Nanda

Latest update : August 19, 2026

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

August 19, 2026

sanskritdocuments.org

శ్రీక్షేత్రసుధానిధి జగన్నాథతత్త్వమ్- దార్శనికసమాలోచనాత్మకశోధప్రారూప్యమ్

౧. ప్రస్తావనా

భారతీయసంస్కృతిః నామ కేవలం ప్రాచీనసభ్యతాయాః పరిచాయకః న, అపి తు సా విశ్వమానవజీవనస్య ఆధ్యాత్మికచేతనాయాః మూలాధారః వర్తతే । అస్యాః సంస్కృతేః మూలం వేదాః, ఉపనిషదః, పురాణాని, ఇతిహాసాః, ఆగమాః, తన్త్రగ్రన్థాశ్చ సన్తి । ఏతేషు సమస్తేషు గ్రన్థేషు ప్రతిపాదితం పరమం తత్త్వం బ్రహ్మతత్త్వమేవ, యదేవ వివిధనామరూపాపాధిభిః లోకానుగ్రహార్థం అవతీర్య మానవసమాజస్య ధర్మసంస్థాపనాయ కార్యం కరోతి । తదేవ పరబ్రహ్మ శ్రీజగన్నాథస్వరూపేణ నీలాచలే విరాజమానం సర్వధర్మసమన్వయస్య, సర్వదర్శనసమన్వయస్య, సర్వలోకకల్యాణస్య చ అద్వితీయం ప్రతీకమితి భారతీయదార్శనికపరమ্পరాయాం ప్రసిద్ధమ్ ।

శ్రీజగన్నాథః న కేవలం వైష్ణవసమ్ప్రదాయస్య ఆరాధ్యదేవతా, అపి తు శైవ-శాక్త-వైష్ణవ-సౌర-గాణపత్య-తాన్త్రిక-బౌద్ధ-జైనాదీనామపి సమన్వితచింతనస్య కేన్ద్రభూతః । ఆయం సమన్వయభావః భారతీయసంస్కృతేః వైశిష్ట్యమ్ । అతః శ్రీజగన్నాథతత్త్వం కేవలం ధార్మికభావనాయాః విషయః న, కిన్తు దర్శనశాస్త్రస్య, ధర్మమీమాంసాయాః, తత్త్వమీమాంసాయాః, సాంస్కృతికాధ్యయనస్య చ అత్యంతం మహత్త్వపూర్ణః అనుసంధానవిషయః ।

శ్రీక్షేత్రసుధానిధిః నామ సంస్కృతమహాకావ్యం శ్రీజగన్నాథసంస్కృతేః, శ్రీక్షేత్రమహిమ్నః, శ్రీమద్ధిరపరమపరాయాః, ఇతిహాసికప్రసక్తానాం, దార్శనికతత్త్వానాం, భక్తిసాధనాయాః, మోక్షమార్గస్య చ సమన్వితప్రతిపాదకం విశిష్టం కావ్యమస్తి । అస్మిన్ కావ్యే కవినా శ్రీజగన్నాథస్య స్వరూపం కేవలం దేవతారూపేణ న నిరూపితమ్, అపి తు వేదాన్తప్రతిపాద్యపరబ్రహ్మరూపేణ, ప్రణవవాచ్యరూపేణ, దారుబ్రహ్మరూపేణ, సర్వమతసమన్వయాత్మకవిశ్వచైతన్యరూపేణ చ ప్రతిపాదితమ్ । కావ్యస్య ప్రారంభ ఏవ-

“వేదాన్తసూత్రమధుగోలకనేత్రయుగ్మం

వేదాత్మకం ప్రణవవాచ్యహరిం స్మరామి । ”

ఇతి పద్యేన కవిః శ్రీజగన్నాథం వేదాంతప్రతిపాద్యం ప్రణవస్వరూపం పరబ్రహ్మత్వేన ప్రతిష్ఠాపయతి । ఏషా దృష్టిః సామాన్యభక్తికావ్యేషు విరలా దృశ్యతే ।

ఏవమేవ కావ్యే శ్రీజగన్నాథస్య “సకలమతపరం సర్వతంత్రం స్వతంత్రమ్” ఇత్యుక్త్యై తస్య సార్వభౌమికం స్వరూపం ప్రతిపాదితమ్ । ఆయం సిద్ధాంతః భారతీయదర్శనస్య సమన్వయపరమృదాం పుష్టాతి । అత్ర భగవాన్ న కేవలం విష్ణుః, న కేవలం శివః, న కేవలం శక్తిః, కిన్తు సర్వదర్శనానాం పరమార్థతత్త్వస్య మూర్తిమదభివ్యక్తిరితి ప్రతిపాద్యతే ।

తదైవ శ్రీక్షేత్రసుధానిధౌ శ్రీమద్ధిరస్య వర్ణనం కేవలం స్థాపత్యవైభవస్య చిత్రణం న, అపి తు ప్రత్యేకం దేవాలయం, ప్రత్యేకః సంస్కారః, ప్రత్యేకః ఉత్సవః, ప్రత్యేకం తీర్థం చ ఆధ్యాత్మికదృష్ట్యా వివేచితమ్ । విమలాదేవ్యాః శక్తితత్త్వమ్, దారుబ్రహ్మణః రహస్యమ్, నిలచక్రస్య బ్రహ్మాణీయప్రతీకతత్త్వమ్, మహాప్రసాదస్య సమతాదర్శనమ్, పతితపావనమూర్తేః విశ్వబంధతత్త్వమ్-ఏతాని సర్వాణి విషయాణి దార్శనికదృష్ట్యా విశ్లేషణీయాని భవన్తి ।

యద్యపి శ్రీజగన్నాథవిషయే బహువః గ్రన్థాః, శోధప్రబంధాః, లేఖాశ్చ ఉపలబ్ధాః సన్తి, తథాపి శ్రీక్షేత్రసుధానిధేః దార్శనికస్వరూపస్య సమ్యక్, సమాలోచనాత్మకం, తులనాత్మకం చ అనుసన్ధానం అద్యావధి న దృశ్యతే । విశేషతః వేదాన్తదృష్ట్యా, తత్త్వమీమాంసాదృష్ట్యా, సర్వమతసమన్వయదృష్ట్యా, శక్తివైష్ణవసమన్వయదృష్ట్యా, దారుబ్రహ్మతత్త్వదృష్ట్యా చ అస్య కావ్యస్య విశ్లేషణం న పర్యాప్తరూపేణ సమృన్నమ్ । అతః అస్య శోధస్య ఆవశ్యకతా స్వయమేవ సుస్పష్టా భవతి ।

అస్య శోధప్రబంధస్య ప్రముఖోద్దేశః శ్రీక్షేత్రసుధానిధౌ ప్రతిపాదితస్య జగన్నాథతత్త్వస్య దార్శనికస్వరూపస్య సమ్యగనుశీలనం కర్తుమ్ । అస్మిన్ అనుసన్ధానే వేద, ఉపనిషదః, బ్రహ్మసూత్రమ్, భగవద్గీతా, పురాణాని, ఆగమాః, తన్త్రగ్రన్థాః తథా భారతీయదర్శనపరమృదాయాః ప్రముఖాచార్యాణాం సిద్ధాంతాః ఆధారభూతత్వేన స్వీకృతాః భవిష్యన్తి । తేషాం ప్రకాశే శ్రీక్షేత్రసుధానిధేః ప్రతిపాద్యతత్త్వానాం సమాలోచనాత్మకం పరీక్షణం క్రియతే ।

అన్తతః ఏషః శోధప్రబంధః కేవలం కావ్యవిశ్లేషణరూపేణ న భవిష్యతి, అపి తు శ్రీజగన్నాథతత్త్వస్య సార్వభౌమికం, దార్శనికం, సాంస్కృతికం, ఆధ్యాత్మికం చ స్వరూపం ప్రకాశయన్ భారతీయదర్శనసాహిత్యే నూతనం యోగదానం దాస్యతీతి విశ్వాసః ।

౨. సమస్యవిషయః

యద్యపి జగన్నాథసంస్కృతో బహవః గ్రన్థాః సన్తి తథాపి శ్రీశ్రీత్రసుధానిధిః దార్శనికస్వరూపస్య వ్యవస్థితం శోధకార్యం న దృశ్యతే । విశేషతః-

- జగన్నాథస్య బ్రహ్మస్వరూపమ్ ।
- దారుబ్రహ్మతత్త్వమ్ ।
- వేదాస్తదృష్ట్యా జగన్నాథః ।
- శాక్త-వైష్ణవ-వైష్ణవసమన్వయః ।
- భక్తిర్రోక్షస్య చ స్వరూపమ్ ।
- ఇత్యేతే విషయాః అధ్యాపి సమ్యగనుసంధేయాః ।

౩. శోధస్య ఉద్దేశ్యాః

౧. శ్రీశ్రీత్రసుధానిధౌ ప్రతిపాదితస్య జగన్నాథతత్త్వస్య విశ్లేషణమ్ ।
౨. వేదాస్తదృష్ట్యా జగన్నాథస్య బ్రహ్మస్వరూపనిర్ణయః ।
౩. దారుబ్రహ్మణః దార్శనికమహత్త్వస్య వివేచనమ్ ।
౪. శాక్త-వైష్ణవ-వైష్ణవ-తాన్త్రికసమన్వయస్య పరీక్షణమ్ ।
౫. భక్తిమోక్షయోః తాత్త్వికస్వరూపస్య వివేచనమ్ ।
౬. భారతీయదర్శనపరम्పరాయాం అస్య కావ్యస్య యోగదాననిర్ణయః ।

౪. శోధప్రశ్నాః

- కిం జగన్నాథః పరబ్రహ్మస్వరూపః?
- దారుబ్రహ్మశబ్దస్య దార్శనికార్థః కః?
- కథం వేదాస్తస్య ప్రతిపాదనం కావ్యే దృశ్యతే?
- కథం శక్తితత్త్వం వైష్ణవతత్త్వేన సహ సమన్వితమ్?
- మోక్షస్య స్వరూపం కిమ్?

౫. శోధపద్ధతిః

- విశ్లేషణాత్మకపద్ధతిః
- తులనాత్మకపద్ధతిః
- దార్శనికపద్ధతిః
- గ్రన్థానుశీలనమ్

- ప్రమాణవిశ్లేషణమ్
- అధ్యాయవిభాగః
- ప్రథమోఽధ్యాయః
- జగన్నాథసంస్కృతేః ఐతిహాసికదార్శనికపృష్టభూమిః
- భారతీయదర్శనస్య స్వరూపమ్
- జగన్నాథసంస్కృతేః వికాసః
- శ్రీక్షేత్రస్య మహత్త్వమ్
- శ్రీక్షేత్రసుధానిధేః పరిచయః
- ద్వితీయోఽధ్యాయః
- శ్రీక్షేత్రసుధానిధేః కావ్యస్వరూపమ్
- గ్రంథకర్తృః పరిచయః
- కావ్యరచనా
- ఛందః
- భాషా
- అలంకారాః
- కావ్యస్య వైశిష్ట్యమ్
- తృతీయోఽధ్యాయః
- శ్రీక్షేత్రసుధానిధౌ ప్రతిపాదితం బ్రహ్మతత్త్వమ్
- వేదాన్తదృష్ట్యా బ్రహ్మ
- ప్రణవతత్త్వమ్
- దారుబ్రహ్మ
- పురుషోత్తమతత్త్వమ్
- పరమాత్మస్వరూపమ్
- చతుర్థోఽధ్యాయః
- శ్రీక్షేత్రసుధానిధౌ ప్రతిపాదితం జగన్నాథదర్శనమ్
- జగన్నాథః పరబ్రహ్మ
- సర్వమతసమన్వయః
- శైవవైష్ణవసమన్వయః
- శాక్తవైష్ణవసమన్వయః
- తన్మత్రైష్ణవసమన్వయః
- జగన్నాథస్య విశ్వరూపమ్
- పంచమోఽధ్యాయః

శ్రీశ్రీత్రసుధానిధౌ భక్తిమోక్షతత్త్వమ్

- భక్తిస్వరూపమ్
- ఉపాసనాతత్త్వమ్
- మహాప్రసాదతత్త్వమ్
- మోక్షతత్త్వమ్
- లోకమంగలదృష్టిః

పష్టోఽధ్యాయః

శ్రీశ్రీత్రసుధానిధేః దార్శనికసమాలోచనమ్

- అద్వైతదృష్ట్యా సమీక్షా
- విశిష్టాద్వైతదృష్ట్యా సమీక్షా
- ద్వైతదృష్ట్యా సమీక్షా
- శాక్తదృష్ట్యా సమీక్షా
- తన్త్రదృష్ట్యా సమీక్షా
- ఆధునికదృష్ట్యా మూల్యాంకనమ్

ఉపసంహారః

- శోధస్య నిష్కర్షాః
- నవీనోపలబ్ధయః
- భావిశోధస్య సమ్భావనాః

అపేక్షితస్తోతాంసి

మూలగ్రంథాః

- శ్రీశ్రీత్రసుధానిధిః
- ఋగ్వేదః
- ఉపనిషదః
- బ్రహ్మసూత్రమ్
- భగవద్గీతా
- శ్రీమద్భాగవతమ్
- స్కన్ధపురాణమ్ (పురుషోత్తమమాహాత్మ్యమ్)
- బ్రహ్మపురాణమ్
- నీలాద్రిమహోదయః
- కపిలసంహితా
- తన్త్రగ్రంథాః
- పాఞ్చరాత్రాగమాః

సహాయకగ్రంథాః

– శాంకరభాష్యమ్

– శ్రీభాష్యమ్

– మధ్వభాష్యమ్

– ఆధునికజగన్నాథశోధగ్రంథాః

Written by Dr. Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orisa pknanda65 at gmail.com

Retd.Head, Dept.of Sarvadarshan

SJSV,Puri

Shrikshetrasudhanidhi Jagannathatattvam- Darshanika Samalochanatmaka

Shodhaprarupyam

pdf was typeset on August 19, 2026

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

